

Plana del Baix Penedès

COMARCA:	Baix Penedès
SUPERFÍCIE:	9.878 ha
MUNICIPIS:	Sud de la Bisbal del Penedès i de Sant Jaume dels Domenys, Llorenç del Penedès, Santa Oliva, Banyeres del Penedès, l'Arboç, Santa Oliva, nord de Bellvei, nord-est del Vendrell i est d'Albinyana

Trets distintius

- Paisatge de plana agrícola amb petites serres i turons de pendents molt suaus.
- Pinedes i fragments d'alzinar molt reduïts i limitats a petits turons i fons de barranc.
- Predomini del conreu de la vinya que a partir de Sant Jaume dels Domenys i l'Arboç connecta amb el paisatge vitivinícola de l'Alt Penedès.
- Al sector sud de la plana els conreus herbacis, les oliveres, els ametllers i els garrofers s'afegeixen a les vinyes per donar un mosaic agrícola molt variat.
- El principal curs fluvial és la riera de la Bisbal, que neix al Montmell, transcorre per tota la Plana del Penedès i desemboca entre les platges de Sant Salvador i Calafell.
- Un gran nombre de vies de comunicació travessen el sector sud de la Plana: les autopistes AP-7 i AP-2, la carretera N-340, la línia de ferrocarril convencional i l'autovia C-32.
- Ric patrimoni històric dispers en el paisatge.

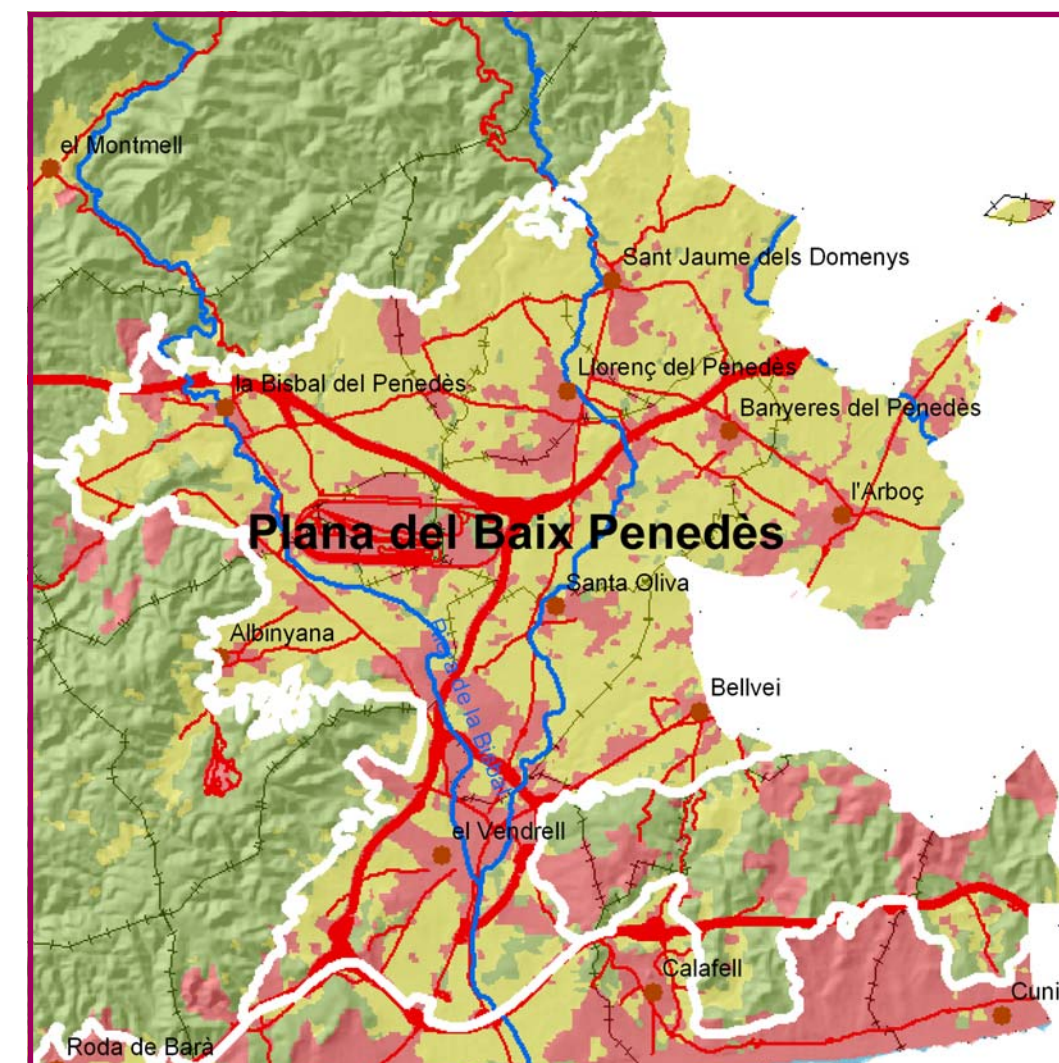

Figura 27.1. Panoràmica de la Plana del Baix Penedès des d'Albinyana. En primer terme s'observen algunes urbanitzacions que interrompen les partides de vinya. Al fons s'albira el nucli del Vendrell.

Elements naturals i humans que constitueixen el paisatge

La Plana del Baix Penedès coincideix amb l'extrem occidental de la Depressió Prelitoral catalana. Les serres del Montmell pel nord i el massís de Bonastre per ponent la separen de la Plana de l'Alt Camp. Les darreres estribacions de les muntanyes de Garraf la tanquen pel costat sud, però deixen un estret passadís al sud del Vendrell per on la plana connecta amb l'andana litoral del Penedès.

Com passa a la resta de la Depressió Prelitoral, el relleu no coincideix amb el d'una plana autèntica com succeeix a l'Alt i al Baix Camp, sinó que presenta una topografia trencada per la presència de petites serres i turons amb uns pendents molt suavitzats pel fet d'estar modelats en materials sedimentaris tendres del Miocè: argiles vermelles, sorres i margues sorrenques. Els sectors més deprimits, on el Miocè ha estat erosionat, s'han reblert amb argiles i llims d'edat quaternària. La xarxa de torrents no s'ha encaixat profundament en el conjunt de dipòsits sedimentaris a causa del poc pendent que ha de superar per obrir-se camí fins el mar.

Els afloraments de materials miocènics de Castellet i la Gornal i les falles normals observables a l'Arboç del Penedès, consten com a geozones en l'Inventari del Patrimoni Geològic de Catalunya.

La hidrografia de la Plana del Baix Penedès és de caràcter irregular. El principal curs que transcorre és la riera de la Bisbal, que neix a la Talaia de Montmell, entra a la plana pel municipi de la Bisbal del Penedès i recorre la mateixa pels municipis d'Albinyana i el Vendrell fins arribar al mar entre la platges de Sant Salvador i Calafell. En el seu recorregut

col·lecta les aigües de varis torrents, el més important dels quals és la riera de Sant Miquel. A l'extrem oriental la riera de Marmellar creua el Baix Penedès a l'alçada de Banyeres del Penedès en el seu camí cap el riu Foix.

L'aprofitament agrícola de la plana ha fet retrocedir la vegetació espontània als relleus de les serres veïnes. La vegetació espontània està molt fragmentada i la seva presència és molt residual. Els boscos ocupen menys del 5% de la superfície disponible. L'alzinar i la màquia de garric (*Quercus coccifera*) i margalló (*Chamaerops humilis*) que en condicions naturals ocuparien la major part dels hàbitats són pràcticament inexistent. En alguns turons interiors o al fons d'algun barranc es troben pinedes de pi blanc (*Pinus halepensis*). A les ribes d'alguns torrents com a la riera de la Bisbal o a la riera de Santa Oliva es mantenen comunitats pròpies de la vegetació de ribera: salzedes, pollancredes, alberedes. També a la riera de Marmellar, al torrent de Ca l'Amic o al torrent de les Quatre Fites es mantenen comunitats higròfil·les.

A part d'aquestes formacions vegetals més o menys ben constituïdes, hi ha també comunitats arbustives bastant degradades que ocupen espais residuals i els intersticis que deixen les grans infraestructures com als voltants de les autopistes AP-7 i AP-2 i al l'entorn del Vendrell. Si bé aquestes formacions gairebé mai ocupen grans superfícies, la seva presència més o menys regular implica que s'estenguin per gairebé el 10% de la superfície de la Plana del Baix Penedès.

Els conreus ocupen la major part de la superfície de la plana del Baix Penedès. La vinya s'estén pel 35% de la superfície. En la majoria dels casos la vinya es combina amb d'altres tipus de cultius, especialment

de caràcter llenyós: avellaners, oliveres i altres tipus de fruiters gaudeixen també d'una presència important. La dispersió d'edificacions i infraestructures proporciona al paisatge de la plana un caràcter desestructurat i fragmentat. Aquest fenomen és especialment intens a l'entorn del Vendrell i al triangle que formen els municipis de Llorenç del Penedès, Banyeres del Penedès i Sant Jaume dels Domenys. En d'altres punts, en canvi, l'agricultura ocupa encara vastes extensions, configurant un paisatge agrícola de més qualitat. És el cas, per exemple, d'Albinyana, a la zona de contacte entre el Massís de Bonastre i la Plana del Baix Penedès, o a l'extrem nord-est de la unitat, al terme municipal de Sant Jaume dels Domenys.

La Plana del Baix Penedès és doncs una unitat de paisatge amb un secular caràcter agrícola on s'hi han sobreposat, en alguns casos, activitats del sector serveis i del sector industrial donant lloc a un collage bastant anàrquic. Al sud, al municipi del Vendrell, proliferen també les urbanitzacions. La presència del circuit de proves automobilístiques IDIADA, situat entre els municipis de la Bisbal del Penedès, Albinyana, Santa Oliva i Banyeres del Penedès, té un impacte en el paisatge degut a la gran extensió que ocupa, si bé cal tenir en compte que el seu impacte visual està mitigat per una sèrie de petits turons que s'estenen pel perímetre del circuit, impeding així el contacte visual directe, exceptuant les panoràmiques des de punts elevats. A més, pel sud de la Plana travessen un bon nombre d'infraestructures de comunicació: el ferrocarril convencional, el traçat de l'AVE, les autopistes AP-7 i AP-2 i, en el límit amb l'andana litoral, l'autovia C-32.

Evolució històrica del paisatge

Al llarg de la història hi ha hagut un increment de població a la Plana del Baix Penedès. Els primers censos del segle XVIII mostren l'important creixement de la població que hi va haver entre el 1719 (2.231 habitants) i el 1787 (6.205 habitants), sobretot relacionat amb l'expansió de l'agricultura. A partir d'aquest any va continuar creixent fins al darrer terç del segle XIX (14.399 habitants), quan la fil·loxera va arribar a les terres del Penedès, provocant una crisi econòmica i, conseqüentment, una emigració d'habitants que perdurà fins als anys 40 del segle XX (12.136 habitants), en el cas del Vendrell i l'Arboç, i fins els anys 60 a la resta de la Plana. La fi de la crisi va anar lligada al desenvolupament industrial i, principalment, al desenvolupament del sector turístic, que va comportar un increment notable i continu de la població, fins arribar als 80.000 habitants de la comarca del Baix Penedès.

Els cultius tradicionals de la Plana del Baix Penedès havien estat els característics de la trilogia mediterrània (blat, vinya i olivera) almenys fins la meitat del segle XIX, quan es començà a imposar el monoconreu de la vinya. Els pobles, petits i compactes, quedaven engolits per aquest paisatge agrícola. Amb la crisi provocada per la fil·loxera la zona va viure unes dècades de regressió poblacional, així com també agrícola,

Figura 27.2. Tot i els importants canvis que han transformat la plana els darrers decennis, en alguns racons el paisatge conserva encara el caràcter agrícola tradicional. A la imatge, zona de cultiu de la vinya entre Torregassa i Sant Jaume dels Domenys, al sector de contacte entre la plana i el Montmell.

amb l'abandonament dels conreus més marginals. No obstant això, el conreu de la vinya continuà sent el més important, només acompanyat per algunes plantacions d'oliveres o ametllers, i el manteniment d'alguns sembrats.

Aquesta matriu paisatgística es va mantenir vigent fins ben bé la dècada de 1960. A partir d'aquí, sobre aquest substrat paisatgístic, s'hi començaren a afegir nous elements fins aleshores desconeguts, com les autopistes AP-7 i AP-2, el complex de proves automobilístiques d'IDIADA a l'Albornar, nous creixements residencials (especialment al nucli del Vendrell) o els primers polígons industrials.

El canvi paisatgístic estava, i està, motivat per la necessitat de sòl residencial, industrial i logístic assequible en quant a preu i accessible per carretera, i és una dinàmica que s'ha intensificat en les darreres dècades. En efecte, en les dècades de 1980 i 1990, es va produir una ocupació important de sòl per part de nous assentaments industrials i residencials, que s'expliquen per la proximitat amb la regió metropolitana de Barcelona. Aquestes dinàmiques han acabat per configurar uns paisatges nous, en alguns indrets caòtics, i quasi sempre poc integrats en el paisatge preexistent tan característic de la Plana.

Organització actual del paisatge

El paisatge de la Plana del Baix Penedès està condicionat pel fet de ser un relleu planer, modelat en materials sedimentaris poc o gens consolidats. L'estructura del relleu provoca una gran disponibilitat de sòls molt aptes pel conreu i aquests ocupen grans extensions. La vegetació forestal és gairebé inexistent i limitada al cim de turons i fons de barrancs.

Els nuclis urbans que es localitzen dins d'aquest territori són el Vendrell, Bellvei, l'Arboç, Banyeres del Penedès, Sant Jaume dels Domenys, Llorenç del Penedès, Albinyana, la Bisbal del Penedès i Santa Oliva. A més dels nuclis, també hi ha els agregats de les Casetes de Puigmoltó de l'Arboç, Torregassa de Sant Jaume dels Domenys, les Peces o les múltiples urbanitzacions (de primera i segona residència) que en la seva proliferació han fragmentat el paisatge, com són el Priorat de Banyeres, els Boscós, Bonaterra, el Priorat de la Bisbal, el Papagai o els Arquets.

Albinyana, la Bisbal del Penedès i Sant Jaume dels Domenys són els nuclis més propers als estreps de la serra del Montmell i la serra de Bonastre i estan situats a una altura al voltant dels 200 m. La seva adaptació al terreny ha donat lloc a barris vells amb carrers costeruts. La resta dels nuclis se situen entre els 50 i 200 m d'altitud, tenen carrers menys costeruts i una activitat agrícola més intensiva.

El paisatge agrícola de la primera meitat del segle XX de la Plana del Baix Penedès ha sofert una gran fragmentació a causa de la proliferació d'urbanitzacions, polígons industrials i vies de comunicació. En alguns sectors, com a les rodalies del Vendrell, el paisatge presenta un aspecte desendreçat amb l'aparició de molts espais intersticials, entre les vies de comunicació i els barris i les urbanitzacions perifèriques, que necessiten ser arranjats. Les urbanitzacions s'han estès sobretot en els municipis situats al marge nord de la Plana: la Bisbal de Penedès, Sant Jaume dels Domenys i Llorenç del Penedès, i també en el triangle entre el Vendrell, Albinyana i Santa Oliva, fenomen que difumina els límits entre el paisatge urbà i el rural.

Com s'ha dit, es tracta d'un espai molt fragmentat a causa de l'existència de grans infraestructures. S'hi concentra la línia fèrria de Sant Vicenç de Calders a Molins de Rei, que entra per l'est (Casetes de Puigmoltó), passa pel nucli de l'Arboç i segueix en línia recta en direcció el Vendrell, on després surt pel sud. La línia del tren d'alta velocitat coincideix amb l'actual via fèrria, des de les Casetes de Puigmoltó fins a l'alçada de Bellvei, on després es desvia cap a l'oest per passar pel nord del Vendrell, concretament entre el Vendrell i la urbanització Nou Vendrell, i torna a canviar de direcció cap al sud-oest, on surt prop de la Roca Aguilera.

La N-340 passa per la plana prenent la direcció nord-est, sud-oest, paral·lela a l'autopista AP-7. La C-51 entra pel sud, procedent del nucli de Calafell, passa pel Vendrell i agafa la direcció nord-oest per enllaçar amb els nuclis de la comarca veïna de l'Alt Camp. La resta de carreteres són de caràcter local i tenen com a principal característica la connexió de tots els nuclis i urbanitzacions que s'estenen per la Plana. Cal destacar aquí, que s'ha millorat alguna d'aquestes carreteres locals, però n'hi ha d'altres que no estan plenament arranjades.

L'autopista AP-7 entra també pel sector nord-est i es divideix quan arriba al bell mig d'aquesta, en l'AP-2, amb direcció nord-oest, i l'AP-7 que segueix el seu curs cap al sud-oest, passant també pel nord-oest del Vendrell i el sud-est de la urbanització del nou Vendrell. I és aquí, al límit sud, on es troba amb la C-32.

El sector industrial ha tingut sempre poc pes dins l'activitat econòmica productiva de la zona. El desenvolupament econòmic s'ha centrat en el sector agrari i posteriorment en el de serveis, concretament en el turisme. Destaquen a partir dels anys 70 del segle XX les indústries Kettal i Fibertex, entre d'altres, però sobretot Cristaleria Española (actual Saint Gobain), gràcies a la situació i les bones comunicacions de la zona.

Últimament, també s'ha donat una proliferació dels polígons industrials, gairebé en tots els nuclis urbans: entre Sant Jaume dels Domenys i Llorenç del Penedès; al Vendrell, al costat de la N-340 i també al nord del mateix nucli; al peu de la C-51, a l'extrem nord-est, l'anomenat

polígon del Foix; el Molí d'en Serra, entre el Vendrell i Santa Oliva; el de la Masia de Sant Romà a Bellvei, i el de l'Albornar, amb el circuit de proves automobilístiques IDIADA.

El sector agrari és l'activitat que més terreny ocupa. El seu desenvolupament s'ha dividit en dos vessants. El primer es troba en una àrea situada a la part occidental, als termes d'Albinyana, el Vendrell, Santa Oliva i la Bisbal del Penedès, on l'agricultura, tot i anar a la baixa, ha incrementat el conreu dels cereals i dels fruiters, concretament dels ametllers, en detriment de la vinya, ja sigui per l'estabilitat dels conreus i la poca superfície que ocupen, o perquè són zones de menys qualitat agrícola com la Bisbal del Penedès. La segona via de desenvolupament és l'augment de la plantació de la vinya, de les hortalisses i l'estancament dels cereals i fruiters, és el cas de l'Arboç, Banyeres del Penedès, Sant Jaume dels Domenys, Bellvei i Llorenç del Penedès.

La vegetació natural de la zona pràcticament ha desaparegut a causa de la gran antropització. En queda, però, algun residu prop del límit est, entre l'Arboç i Banyeres del Penedès. Cal esmentar el projecte del Centre Integrat de Mercaderies del Penedès, de 400 ha, que està previst construir als termes de l'Arboç, Sant Jaume de Domenys i Banyeres del Penedès, concretament, a l'espai entre la futura autovia A-7 i el tren.

Grans usos i cobertes del sòl:

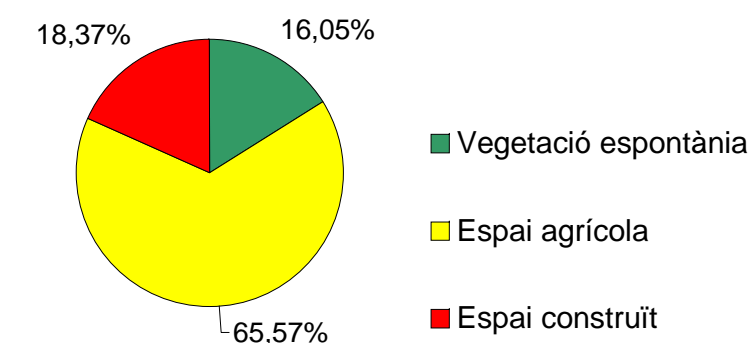

Figura 27.3. El paisatge de l'extrem meridional de la plana del Baix Penedès està caracteritzat per la presència d'usos del sòl diversos. S'observa, en primer terme, el circuit de proves per a automòbils de l'Albornar i algunes urbanitzacions. Al fons, el poble de l'Arboç i les taques blanques de dues pedreres.

Expressió artística del paisatge

D'aquestes terres penedesenques han sortit molts artistes de reconeixement internacional com el músic Pau Casals o l'escriptor Àngel Guimerà.

En una publicació d'Àngel Guimerà, *El Vendrell, voltat de vinyes*, es descriu el paisatge de la zona. En un fragment es pot llegir:

«El Vendrell, voltat de vinyes que el pagès amb el seu art exquisit treballa, carregades a l'estiu del fruit saborós d'on regala a doll fet el vi ardentíssim per a encendre la sang de les venes. El Vendrell, amb les seves arbequines de verdors cendrejants i eternes, ací i allà aixecant-se en les parades com a pastors de ramats guardant els seus ceps que al seu entorn pasturen; amb els seus garroferars de verd maragda, que quan els hi abasten el fruit d'una collita ja s'ha ensenyorit el novell de les brancades, que aimen les alenades de la mar tebiona i per a aspirar-la sembla que s'enfilen per les roques enfonsant-hi les urpes dels peus fins les entranyes. El Vendrell, amb comarca pròpia que no es confon amb el Penedès ni amb el Camp de Tarragona, enrondat de pobles i llogarets i escampadissa de masies, enfeinats, agradosos, esparpellant salut i alegria, que tot és Vendrell, i com els fills de la vila són els fills de voltant, i a ella hi davallen de bon grat i a corrua feta en els seus mercats dels diumenges. El

Vendrell, quals límits comarcals li assenyalen de ben lluny, terra endins, muntanyes blavoses, i a l'enfront el sorral de les onades (les llunes que aquí es diu), a l'altra banda del xamós Pla de Mar, que és terra beneïda, que lleva primerenc i bo i en dona força. I el tot de la contrada vendrellenca ve a ésser per als que la coneixem igual que a la mare com una mena de paradís que tingui per entrada el més grandíols i escaient dels portals: l'Arc de Berà, fita gloriosa que els segles no han descalçat, partionera que fou també d'encontrades més grans en altres edats que són mortes, i per sota el que tantes generacions hi han passat.»

Pel que fa a la pintura, diversos són els artistes com Joan Tusset, Maria Teresa Baltasar, David Machuca o Sebastià Martínez, que han dedicat moltes de les seves obres a pintar les vinyes del Penedès. D'aquest últim pintor, se'n reconeixen dos quadres, *Un camp de blat amb flors* i *La Casa Pairal*.

Dinàmica actual del paisatge

La dinàmica territorial que s'ha produït en les darrers dècades ha portat a una gran fragmentació del paisatge. Les urbanitzacions, els polígons industrials i les infraestructures de comunicació s'han estès pel territori i han esquarterat el paisatge agrícola de la primera meitat del segle XX. A diferència de la major part de l'Alt Penedès, el paisatge vitivinícola no es presenta de forma homogènia i el cultiu de la vinya s'alterna sovint amb altres tipus d'usos del sòl. Tot i això, el mosaic paisatgístic de l'extrem nord-est ja presenta similituds amb la plana penedesenca septentrional. Tradicionalment, el paisatge de la zona estava bàsicament lligat a l'agricultura, però a partir dels anys 70 del segle XX la construcció, sovint vinculada al turisme, va modificar el paisatge tant dels nuclis urbans com dels espais oberts amb la construcció d'urbanitzacions i camps de golf.

Per la seva localització, el desenvolupament del turisme ha estat associat al turisme de sol i platja però darrerament ha agafat pes el turisme rural, que ha afavorit la recuperació d'antigues cases i masos i el manteniment de part del paisatge.

Les empreses d'extracció de pedra calcària tenen poc pes dins de la plana, ja que estan situades al límit (com Clariacal al sud-est del límit), o bé dins de zones d'altres unitats veïnes. Però sí que dins d'aquest espai se situa una de les fàbriques de transformació de la pedra calcària. L'autopista AP-7 i el seu desglossament en l'AP-2 divideix la plana en tres porcions, on la zona que queda al sud-est encara es troba més fragmentada pel pas de la línia ferroviària convencional, pel pas de la línia d'alta velocitat i la N-340. També està previst construir-hi el Centre Integral de Mercaderies del Penedès, el qual comportarà un increment molt alt de la construcció a l'Arboç i a Banyeres del Penedès i un increment del trànsit rodat.

Els polígons industrials promoguts per les administracions també han proliferat de forma espectacular a tota l'extensió de la plana.

Valors paisatgístics

Entre els **valors estètics** cal destacar el paisatge que ofereixen les vinyes amb els seus contrastos cromàtics anuals. A l'estiu, ceps molt desenvolupats, amb els pàmpols verds i el raïm a punt de collir; a la tardor, els vermells i grocs de les fulles abans de caure; a l'hivern, amb els ceps despulats; i la primavera amb els verds que van dominant el paisatge.

Entre els **valors ecològics**, destaquen els diversos torrents que provenen de la serralada Pre-litoral i que contribueixen a connectar aquesta serralada amb la serralada litoral del massís del Garraf (amb el Parc del Foix a l'extrem est) i amb la costa, al sud. Un dels corredors biològics i paisatgístics importants el forma la riera de la Bisbal, la qual, rep gairebé tots els altres torrents que neixen a la serra del Montmell, a la serra del Quadrell i la Pedregosa i tot passant pel nucli del Vendrell, desemboca a la platja de Sant Salvador, on s'hi localitza una zona petita d'aiguamoll, però d'important valor ecològic i paisatgístic.

Els **valors productius** estan directament relacionats amb el paisatge agrícola, tant pel seu valor productiu directe com per l'atractiu que suposa pel sector turístic, concretament el conreu de la vinya. També hi ha altres conreus menys importants pel que fa a l'extensió i a l'activitat econòmica que desenvolupeu, com cultius d'horta, olivera, ametller, garrofer i presseguer.

Entre els **valors històrics i religiosos** cal dir que gairebé a tots els nuclis de la plana hi ha un conjunt d'interès històric, ja sigui per les esglésies que daten a partir del segle XI, com altres edificis d'estil modernista, historicista, colonialista i noucentista. Un exemple seria el poble de l'Arboç on conviuen edificis d'arquitectura popular amb d'altres amb pretensions estètiques com algunes cases del carrer Major, la Giralda, La Residència o l'hospital de Sant Antoni.

A Santa Oliva hi destaca el castell del segle XI, a Banyeres del Penedès la Torre de la Guardia de Banyeres, ambdues edificacions al voltant del segle X-XI.

Altres edificacions d'interès són els murs i les barraques de pedra seca, associats amb el conreu de la vinya. Daten del segle XVIII, quan la

vinya va començar a esdevenir un factor clau pel desenvolupament de la zona. Alguns nuclis històrics destaquen per una trama urbana de carrers estrets amb cases del segle XVII i XVIII (planta baixa, pis i golfes). Albinyana, la Bisbal del Penedès o Santa Oliva són alguns exemples d'aquests pobles.

La font de la Sargantana i el pont de Ferro són indrets on el paisatge manifesta el seu **valor social** ja que tradicionalment s'hi ha celebrat el Dilluns de Pasqua.

Principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge

La plana del Baix Penedès ha esdevingut un espai on el sector del turisme ha anat guanyant pes, tot i que moderadament. Per aquest motiu molts dels nuclis han desenvolupat itineraris al voltant dels pobles per observar el seu casc antic. Altres rutes per a la contemplació del paisatge de la plana són els camins antics; ara bé, cal tenir present que molts trams s'han transformat fruit de l'adaptació d'aquesta xarxa al tràfic rodat.

Per desplaçar-se amb cotxe es recomanen els trams de carretera que uneixen els pobles de la Bisbal del Penedès, Sant Jaume dels Domenys, Llorenç del Penedès, Banyeres del Penedès i l'Arboç. (T-240, TV-2122, i TP-2124).

Figura 27.4. Lletger (a Sant Jaume dels Domenys) és un dels espais on l'agricultura gaudeix d'una major presència, configurant un mosaic paisatgístic que connecta amb el de l'Alt Penedès.

També són interessants els trams que recorren la unitat, d'altres rutes més encaminades a recorre unitats veïnes, com els itineraris de Valls al Vendrell, per la C-51, o el tram situat al sud entre Bellvei i Calafell, per la TV-2126.

Per gaudir del paisatge a peu es poden fer els següents itineraris:

- El sender de Gran Recorregut GR-92, que travessa la plana passant per Albinyana, les Peces, Santa Oliva, l'Arboç.

- Des del nucli del Vendrell, concretament la zona est, per on passa l'AP-7, es despleguen molts camins que s'estenen fora d'aquesta àrea, però és important esmentar-ho, ja que recorren la serra Pedregosa i enllacen un altre cop amb la plana, a l'alçada del nucli d'Albinyana.

- De l'Arboç també parteixen itineraris, els que prenen la direcció sud-est s'endinsen dins de la zona del parc del Foix, on s'hi poden realitzar moltes excursions, una d'elles és la de Font d'Horta, tot i que bona part pertanyi a una altra unitat paisatgística, és un itinerari força comú per als habitants de l'Arboç.

- El casc antic de Santa Oliva. Des del nucli surten tres itineraris, un és per recórrer el poble, i els altres dos per anar de Santa Oliva fins a Saifores, Banyeres del Penedès i Santa Oliva, i l'últim, que porta fins a la població de Bellvei.

Els principals miradors o punts d'observació de la Plana són:

- La Giralda de l'Arboç.

- El campanar del Vendrell.

- Des del poble de Sant Jaume dels Domenys es pot observar tota la plana que queda al sud.

També hi ha punts d'observació situats fora de la Plana del Baix Penedès però que permeten observar el seu paisatge:

- El puig de Lleó, 310 m, al terme del Vendrell, s'observa el fort creixement que ha patit el Vendrell i també bona part de la Plana.

- Puig de Sant Antoni, 408 m, situat a la serra del Quartell, Albinyana, també es pot veure una ampla panoràmica de la Plana.

- Qualsevol puig situat a la serra del Montmell, el més alt és la Talaia del Montmell, amb una altura de 861 m, amb domini de tota la plana.

- La casa Alta del parc del Foix, on s'hi arriba resseguint el GR-92 al sortir de l'Arboç.

Riscos i impactes

La fragmentació dels usos i cobertes del sòl genera greus problemes de connectivitat ecològica i paisatgística a través de la Plana entre els espais naturals situats a les serres perifèriques.

L'impacte de la urbanització difusa del territori sobre les comunitats de ribera és un dels riscos principals que corre la Plana. Aquest és un fet especialment preocupant sobretot si es té en compte la funció de la vegetació de ribera en la connectivitat a una escala local.

L'impacte geològic produït per les pedreres, per l'aprofitament de la calcària, és important. No només es tracta d'una transformació dràstica del paisatge, també suposa un focus d'erosió i comporta el risc que els aqüífers es contaminin per abocaments descontrolats.

També destaquen les transformacions paisatgístiques provocades per les urbanitzacions, que solen crear un desordre visual important.

La dependència de l'ús del cotxe fa incrementar el trànsit per carreteres, alhora que se'n reclama l'adequació de la xarxa viària. Aquestes millores sovint signifiquen transformacions paisatgístiques puntuals a escala local, però amb transformacions induïdes sovint importants, per l'afavoriment dels creixements residencials i industrials a causa de la millora de l'accessibilitat.

Descripció de la possible evolució de la Plana del Baix Penedès

De prosseguir les dinàmiques territorials actuals i donat que la Plana del Baix Penedès es troba situada en el principal corredor de comunicacions de Catalunya en una posició de ròtula entre Barcelona i Tarragona, sembla que en el futur més immediat es pot produir una continuació de les tendències observades: disminució de l'espai agrícola, el creixement de l'espai construït i la progressiva fragmentació de l'estructura del mosaic paisatgístic.

El projecte del CIM del Penedès és el factor clau per l'evolució del paisatge, ja que l'increment de llocs de treball que es preveu pot convertir-se en un factor d'atracció de població i, per tant, pot comportar l'increment de la urbanització, ampliant els nuclis de població més propers, amb el perill que es perdi la identitat i les característiques pròpies dels pobles.

Figura 27.5. Tot i que sovint no hi parem esment, l'impacte, tant ambiental com paisatgístic de les línies elèctriques és important a molts punts de la plana.

L'eix de l'AP-7 i l'AP-2 afavoreix que els polígons industrials se situïn al mig de la Plana, fet que pot fer incrementar la població dels pobles i les urbanitzacions situades al voltant.

L'augment de població en zones on el transport urbà és molt deficient, comportarà una major dependència del cotxe. Aquesta dependència del transport privat farà que la xarxa de carreteres cada vegada sigui més transitada, i que per tant, s'ampliïn les infraestructures viàries existents, amb impactes directes i indirectes sobre el paisatge.

La vinya és un factor de gran importància. Mentre siguin rendibles els conreus de vinya i olivera, no es preveuen modificacions importants en el paisatge agrari; però si el sector pateix una davallada en els rendiments, molts dels terrenys que ara estan ocupats pels ceps, podrien transformar-se en zones urbanes si no es protegeixen.

AVALUACIÓ DEL PAISATGE

Avaluació d'amenaçes i oportunitats

Amenaces:

- Les dinàmiques exògenes, impulsades sovint per la proximitat relativa de l'àrea metropolitana de Barcelona, que afecten la Plana del Baix Penedès tenen un impacte sobre el paisatge tradicional. Sovint donen lloc a paisatges urbans i suburbans desendreçats amb petits remanents d'espais agrícoles i forestals.
- L'augment de població i d'activitats productives comporta un augment de la demanda de mobilitat, lligada a l'ús del vehicle privat. Això pot comportar la millora i ampliació de la xarxa viària, fragmentant, encara més el paisatge.

Oportunitats:

- La Plana del Baix Penedès juga un paper de ròtula en les comunicacions entre Barcelona i Tarragona. El creixement demogràfic fa necessari infraestructures i serveis per a la població. La seva implantació hauria de ser compatible amb el manteniment de les activitats agrícoles i la preservació dels espais naturals.
- A diferència del Litoral del Penedès, aquesta àrea té un notable patrimoni històric i artístic que, si és valorat oportunament, pot esdevenir un reclam pel turisme i així afavorir un desenvolupament local que no estigui monopolitzat per la construcció.
- La Llei de regularització i millora d'urbanitzacions amb dèficits urbanístics aprovada el març de 2009 pot ajudar a millorar el paisatge de les urbanitzacions de la zona i també la qualitat de vida dels seus habitants.

PLANIFICACIÓ DEL PAISATGE

Objectius de Qualitat Paisatgística

Els objectius de qualitat paisatgística (OQP) que s'exposen a continuació són específics d'aquesta unitat de paisatge. Igualment, també són d'aplicació els objectius de qualitat paisatgística definits per a tot l'àmbit territorial del Camp de Tarragona continguts en el capítol 12 del la present memòria (volum 1).

OQP27.1

Unes infraestructures viàries ben integrades que facilitin la contemplació de la plana agrícola.

OQP27.2

Unes façanes endreçades dels teixits urbans antics i moderns, tot mantenint una franja de separació ampla no ocupada per edificacions que permeti una transició gradual.

OQP27.3

Un paisatge agrícola viu i actiu, que conservi mostres de marges i construccions de pedra seca i l'harmonia del paisatge agrícola tradicional. És tracta d'un paisatge amb predomini de la vinya al nord i un variat mosaic de conreus herbacis, oliveres, garrofers i ametllers al sud.

OQP27.4

Un paisatge urbà compacte, sense dispersió d'urbanitzacions, polígons industrials, edificacions aïllades i espais intersticials abandonats.

Àrees amb valors especials a protegir

- Element patrimonial constituït pels murs de pedra seca, especialment els situats a l'entorn del nucli de Sant Vicenç de Calders. Mantenir aquests marges i construccions de pedra seca com un element d'identitat del paisatge i difondre el coneixement dels valors històrics, culturals i estètics del paisatge agrari de camps d'oliveres i garrofers associats a aquesta arquitectura rural de pedra seca.

Àrees de foment de la gestió

- Paisatge de la vinya present arreu de la unitat, especialment de manera destacada al nord i centre de la unitat, que s'associa a les construccions de pedra seca i fileres d'arbres (oliveres i ametllers). Pel seu elevat valor estètic, històric, i productiu, valoritzar-lo, sobretot en relació al

paisatge tradicional que ha generat, evitant les noves rompudes i afeixaments que generin estructures de conreu diferent de les tradicionals, així com noves implantacions industrials o terciàries que modifiquin substancialment la idiosincràsia d'aquest paisatge. Per altra banda, desenvolupar estratègies per difondre el coneixement dels valors d'aquest paisatge.

- Miradors del paisatge localitzats en punts elevats dels nuclis de Sant Jaume dels Domenys, el campanar del Vendrell i la Giralda de l'Arboç. Per les perspectives panoràmiques que ofereixen sobre àmplies extensions de la Plana del Baix Penedès i unitats perifèriques, adequar-los per al seu ús social i el gaudi del paisatge.
- Circuit de proves automobilístiques de l'Albornar, que ocupa una important superfície al sector central de la unitat, delimitat per les dues autopistes (AP-2 i AP-7) que s'uneixen a l'est del circuit. Per la discontinuïtat que aquests elements generen sobre el paisatge cal establir mesures de correcció i integració paisatgística.
- Sòl urbanitzable que s'estén pels voltants de tots els nuclis urbans, especialment al Vendrell. Desenvolupar-hi creixements compactes que segueixin la trama urbana preexistent i integrats estèticament en l'entorn, i replantejar alguns dels creixements *ex-novo* previstos, especialment aquells que posin en risc la desaparició de les millors terres agrícoles, o comprometin l'estètica, identitat, productivitat i/o ecologia dels diversos paisatges. Evitar els creixements continus que, seguint les carreteres, uneixin diferents nuclis, com ara el sectors compresos entre el Vendrell i Bellvei, el Vendrell i Coma-ruga/Sant Salvador, i Llorenç i Sant Jaume dels Domenys. Prioritzar la urbanització que relligui les trames disperses de la perifèria i tendeixi a la compacitat dels nuclis de població, especialment dels nuclis del Vendrell, Bellvei, l'Arboç, Banyeres del Penedès, Llorenç del Penedès, Sant Jaume dels Domenys, Santa Oliva i la Bisbal del Penedès.
- Nuclis urbans i urbanitzacions que, juntament amb l'abundant xarxa viària, conformen un teixit urbà complex i heterogeni, especialment a l'entorn del nucli urbà del Vendrell. Millorar la qualitat estètica integral d'aquests espais (especialment accessos i perifèries), la seva funcionalitat i organització urbana, i completar l'edificació del sòl urbà classificat enfront del creixement extensiu que proposa el planejament vigent a través del sòl urbanitzable. Altres aspectes a tenir en compte són respectar la fesomia de la façana del nucli d'Albinyana, visible des de la TV-2043, i reglamentar, a través del POUM, la tipologia constructiva, els tipus de materials, els codis cromàtics, les alçades i les cobertes en la construcció de noves edificacions o en les reformes de les existents principalment en el nucli de Lleger per aconseguir créixer sense malmetre el seu paisatge característic.
- Polígons industrials. Per la seva elevada visibilitat des de les vies de comunicació, caldria millorar-ne la seva qualitat paisatgística, a través de la redacció de projectes de recuperació paisatgística que també tinguin en compte la creació de barreres vegetals amb un tractament paisatgístic adequat.

Àrees susceptibles d'accions d'ordenació

- Ribera de la riera de la Bisbal al seu pas per l'oest de la Plana del Baix Penedès. Pels seus valors ecològics, estètics, i d'ús social, restaurar-la i revaloritzar-la, impulsant la gestió i ordenació integral d'aquest tram de riera tenint en compte les següents consideracions:
 - a) Restaurar i naturalitzar els trams degradats de l'espai fluvial amb espècies pròpies de l'ecosistema de ribera, allà on les condicions ecològiques siguin propícies al desenvolupament d'aquest tipus d'hàbitats.
 - b) Crear espais de lleure agradables i accessibles a la població en trams adequats i amb bona qualitat paisatgística.
- Espais periurbans apareguts entre els límits de l'espai construït i les grans infraestructures de comunicació, conformats per espais erms, abocaments, rotondes d'accés als nuclis i urbanitzacions, conreus plenament productius i restes d'antics conreus. Recuperar aquests espais per mantenir la condició d'espais oberts que facilitin la contemplació de la plana agrícola en actiu i el descobriment de les façanes, prèviament endreçades, dels teixits urbans antics i moderns. Per altra banda, mantenir una franja de separació ampla no ocupada per edificacions que permeti una transició gradual entre les infraestructures i els espais edificats. Finalment, redactar plans d'ordenació i millora paisatgística, especialment a l'entorn del Vendrell i la zona de contacte entre el circuit de proves de l'Albornar i les autopistes AP-7 i AP-2, on la gran concentració d'infraestructures genera una gran discontinuïtat en el paisatge.
- Autopistes AP-2 i AP-7, que creuen la unitat. Restaurar paisatgísticament els entorns immediats, mitjançant un instrument adequat.
- Senyalitzar el principi i el final dels recorreguts d'interès o itineraris paisatgístics:
 - a) Sant Jaume dels Domenys-Puig de Tiula